

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ БАНКІВ ДАНИХ ВІДОБРАЖЕНЬ ЗОВНІШНОСТІ ОСІБ (ВІДЕОБАНКІВ)

Прийняття Державної програми боротьби зі злочинністю поклало початок інтенсивним дослідженням і розробкам у сфері інформатизації діяльності правоохоронних органів [1]. Результати цих робіт відображені в Концепції та Програмі інформатизації діяльності правоохоронних органів України на 1998 – 2000 рр. і на період до 2005 р., підготовлених Інститутом кібернетики ім. В.М. Глушкова АН України разом із МВС, СБУ, Генеральною прокуратурою і Верховним Судом України.

Основна мета Концепції і Програми інформатизації – подальше підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері захисту державних інтересів України, охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав і законних інтересів громадян, державної, приватної та особистої власності від злочинних зазіхань. Відповідно до цього були обрані наступні основні напрямки діяльності в галузі автоматизації інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ, що вимагають невідкладного вирішення:

- комплексна автоматизація збору, передачі, обробки, збереження і видачі інформації на всіх рівнях системи управління МВС України;

- реалізація принципу розподіленої обробки інформації і створення з цією метою в службах і органах внутрішніх справ розподілених банків даних, інтегрованих у єдину інформаційну мережу;

- створення автоматизованих робочих місць (АРМ), що дають можливість санкціонованого доступу до інформаційних масивів інтегрованих банків даних кожному співробітникові внутрішніх справ безпосередньо зі свого робочого місця через персональний комп'ютер із використанням каналів зв'язку.

Процес інформатизації органів внутрішніх справ одержав подальший розвиток у Розпорядженні Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю», що поклало початок розробки Державної автоматизованої системи кримінологічної інформації, аналізу і прогнозування злочинності (ДАСКІ), основою якої стала створена у серпні 1992 року в Державному інформаційному бюро МВС України Єдина система інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ (ЄСІЗ) [2, с.235]. ЄСІЗ – це система обробки даних, у якій інформація переробляється за єдиною схемою на основі стандартних вихідних і нормативно-довідкових даних для вирішення різних завдань. Це означає, що всі процедури обробки розглядаються як взаємообумовлені елементи нерозривного процесу. Розходження в організації традиційних систем обробки даних і єдиної системи пов'язані зі зміною спрямованості потоків інформації й централізації процедур обробки, що дозволить ліквідувати роз'єднаність існуючих інформаційних масивів, до того ж дублюючих один одного. Основними принципами функціонування ЄСІЗ є:

- 1) введення вихідної та коригувальної інформації в базу даних (БД) безпосередньо джерелом виявлення і фіксації на момент її одержання;

- 2) можливість перевірки шляхом порівняння введеної інформації з тією, яка міститься в банку, й ухвалення рішення про введення тільки додаткових чи

коригувальних відомостей, що виключає нагромадження в масиві дублюючих даних про один і той самий об'єкт обліку:

3) можливість здійснення безпосередньо (з робочих місць співробітників внутрішніх справ) доступу до бази даних для введення і коректування відомостей, звертань із запитами на пошук і одержання необхідних даних, візуального перегляду наявної інформації в інтерактивному режимі, добору при ньому необхідних користувачеві відомостей та їх роздрукування;

4) зведення в єдиний інформаційний масив даних, виявлених у різний час і на різних стадіях оперативно-розшукової та процесуальної діяльності співробітниками всіх служб і підрозділів органів внутрішніх справ, надання їм можливості багаторазового і багатощільового використання всієї накопиченої інформації (з урахуванням обмежень санкціонування доступу);

5) автоматизація процесів комплектування інформації, її зіставлення й аналіз, логічний контроль і виявлення протиріч у даних, а так само ініціативна видача інформації.

Реалізація цих принципів дасть можливість відійти від дублювання інформації в різних обліках. Інтегровані в ЄСІЗ банки даних зможуть видавати вичерпну сумарну інформацію про особу, відомості про яку знаходяться в базах даних. Якщо при постановці особи на облік у базу даних була внесена вся наявна про неї інформація, що включає в себе й ознаки зовнішності, то надалі буде проводитися лише доповнення і коректування цієї інформації. Наприклад, відомості про наявність придбаної особою вогнепальної зброї заносить надалі працівник дозвільної системи, про наявність автомобіля – співробітник ДАІ, про зв'язки раніше засуджених – дільничні інспектори та співробітники карного розшуку, інспекції виправних робіт з відбування покарань і т.д. Технічне завдання на систему ЄСІЗ передбачає автоматичний пошук у БД осіб по ознаках зовнішності, що, однак, передбачається проводити тільки з використанням даних на базі словесних портретів. Тим самим, розроблювана система буде мати ті ж недоліки, що виникають при суб'єктивній оцінці ознак під час складання словесних портретів.

Безперечною перевагою системи ЄСІЗ є те, що її бази даних будуть заповнюватися переведеними в цифрову форму напіктоновими зображеннями фотографічних, мальованих і композиційних портретів осіб, які перебувають на обліку. Тому автоматичний пошук осіб у БД по матеріально фіксованих зображеннях їхнього зовнішнього вигляду стане можливий відразу, як тільки з'являться розпізнавальні автоматизовані інформаційно-пошукові системи (РАПС), що здійснюють автоматичний пошук у масивах зображень по їх оптичній щільності. При цьому ефективність автоматичного пошуку особи значно підвищується із збільшенням числа суб'єктів, що, у свою чергу, підвищує ймовірність потрапляння у вибірку розшукуваної особи.

Однак, на облік в ЄСІЗ ставляться лише ті громадяни, що підлягають криміналістичній реєстрації. Тому в перелік інтегрованих в ЄСІЗ банків даних не включені масиви паспортних обліків і адресно-довідкових бюро (АДБ). Інформаційно-довідкові обліки паспортних служб і служби АДБ відповідно до Концепції й Програми інформатизації діяльності правоохоронних органів

України в даний час концентруються і переводяться в цифрову форму. З цією метою МВС України розробляє автоматизовану інформаційно-пошукову систему (АІПС) «Паспортна система», однією з підсистем якої буде система «Населення», що охоплює облік усіх громадян, які проживають на території України [3, с.8]. Цю АІПС передбачається побудувати по двоконтурному принципу, відповідно до якого в одній системі може існувати дві незалежних підсистеми, що володіють власними масивами. При цьому фотопортрети облич на документи, що складаються на паспортному обліку, виведені в окремий, другий контур-сховище, а автоматичний пошук осіб в інформаційному масиві першого контуру АІПС «Паспортна система» здійснюється за паспортними обліковими даними. У випадку, якщо виникне необхідність одержати фотографію розшукуваної особи, використовується адресний покажчик у сховищі.

Планується спочатку заповнювати бази даних першого контуру паспортної АІПС, а другий контур-сховище вести у формі вже існуючих картотечних обліків. Згодом буде здійснено переведення у цифрову форму так само й інформації другого контуру, тобто напінтонових документних фотопортретів осіб, що перебувають на паспортному обліку. Інформаційна структура баз даних ЄСІЗ з метою забезпечення потреб користувачів є моделлю відкритого типу, що дозволяє взаємодіяти із зовнішніми інформаційними масивами внутрішньовідомчого і державного значення. З урахуванням технічних можливостей АІПС вважаємо за доцільне вже сьогодні, поки ще не почалося формування баз відеоданих, внести корективи в процес створення систем ЄСІЗ, АІПС «Населення», а також АІПС «Паспортна система», що розробляється в МВС України з метою переведення в цифрову форму інформаційних масивів паспортних обліків, але не передбачає автоматичного пошуку особи по ознаках зовнішності.

З цією метою пропонується інтегровані банки даних ЄСІЗ, АІПС «Паспортні обліки» і АІПС «Населення» об'єднати в єдину інформаційну мережу, що включає в себе, крім іншої інформації, бази відеоданих, які містять переведені в цифрову форму об'єктивні й суб'єктивні зображення зовнішності осіб (у формі фотографічних, мальованих і композиційних портретів), що складаються як на паспортному, так і на криміналістичних обліках. Пошук осіб у базах відеоданих по їхніх портретних зображеннях має здійснюватися за допомогою РАІПС. Формування і ведення баз відеоданих необхідно здійснювати з урахуванням загальнообов'язкових вимог порівнянності зображень ракурсу, масштабу й умов освітлення [4, с.6–8]. Переведення у цифрову форму збереження вже накопиченої інформації про зовнішність може бути здійснене з використанням стаціонарних сканерів.

Стратегія формування і ведення відеобанку повинна враховувати також зміни, що відбуваються із зовнішністю людини внаслідок плину часу, деяких захворювань або хірургічного втручання у формі пластичних операцій [5, с.17; 6, с.46–47; 7, с.4]. Тому нами пропонується організація процесу постійного нагромадження інформації про зовнішність кожної особи, що досягла шістнадцятирічного віку, шляхом переведення в цифрову форму і введення в базу відеоданих кожного документного фотопортрета, які робляться протягом усього життя.

До документних фотопортретів відносяться паспортні фотознімки, знімки для військових квитків, посвідчень особи, водійських посвідчень, членських квитків, пропусків, листків по обліку кадрів і т.п.

Для організаційно-технічного забезпечення проведення заходів щодо переладу документних фотопортретів на магнітні чи оптичні носії пропонується в системі МВС організувати відповідні фотоательє, позбавивши при цьому всі інші ліцензій на виробництво фотопортретів для документів. У завданнях подібних пунктів входило б не тільки і не стільки виробництво документних знімків (з урахуванням єдиних стандартів), але й постійне поповнення по каналах зв'язку інформаційних масивів баз відеоданих АПС «Населення» поточною інформацією, що включає в себе як зображення зовнішності, так і необхідний супровідний текст.

Ідея виділення взаєних фотоательє для виготовлення знімків на документи, що засвідчують особистість, сама по собі не нова і пропонувалася у свій час криміналістами з метою стандартизації виготовлення документних фотопортретів як найважливішої передумови для ефективного проведення портретно-криміналістичних експертиз [8, с.311]. Пропоноване введення мережі пунктів виготовлення портретів для документів з організаційним включенням її в структуру МВС допоможе не тільки стандартизувати виготовлення документних портретних зображень, але й забезпечити повсюдний облік усього дорослого населення по ознаках зовнішності. Пункти, які розташовані на території кожного органу внутрішніх справ, повинні бути об'єднані в одну мережу, інформація з якої надходить у бази відеоданих АПС «Населення», АПС «Паспортні обліки», а через них – і в інтегровані банки ЄСІЗ.

При криміналістичній реєстрації осіб з пунктів виробництва портретних зображень у бази даних ЄСІЗ повинна надходити інформація про різні ракурси особи, яка реєструється: анфас, правий і лівий профілі, поворот голови на кут 45°, зображення на весь зріст. Виходячи з того, що ЄСІЗ будується як відкрита система, що може розширюватися за рахунок нових інформаційних масивів, пропонована мережа пунктів так само може в міру потреби дообладнуватися відповідною апаратурою, що дозволяє робити криміналістичну реєстрацію не тільки по ознаках зовнішності, але і переведенню в цифрову систему слідів пальців рук, геометрії долонь, малюнків рідкошкічних оболонок ока, параметрів голосу, запаху і т.д. Перспективним, зокрема, може виявитися метод лазерного сканування, що дозволяє одержувати в цифровій формі тривимірні параметри зовнішності [9, с.51].

Список літератури: 1. Постанова Ради Міністрів України №204 від 20.08.1990 р. «Про республіканську програму боротьби зі злочинністю на 1990–1991рр. 2. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України. Х., 1998. 3. Бандурка А.М. Інтеграція України в міжнародне інформаційне пространство: задачі правоохоронних органів // Інформатизація правоохоронних систем: Сб. трудов Х міжнарод. науч. конф. М., 2001. 4. Степан В.С., Савушкін А.В., Зотов А.Б. Криміналістическое отождествление человека по разноразмерным фотопортретам. М., 1992. 5. Сметков В.А., Зинин А.М. Методика отождествления по признакам внешности. сфотографированных со значительным разрывом во времени. М., 1971. 6. Степан В.С. К вопросу о портретной криминалистической идентификации лиц с измененными признаками внешности // Теория

и практика криминалистических экспертиз и исследований: Сб. научн. трудов. М., 1989. 7. Савушкин А.В. Выявление и оценка искусственного изменения признаков внешности при проведении портретной криминалистической экспертизы. М., 1982. 8. Завизист Н.В. Стандартизация изготовления фотоснимков для документов – важное условие эффективности портретно-криминалистической экспертизы // Криминалистика и судебная экспертиза. К., 1972. Вып. 9. 9. Info World Publications. N.Y., 1999, April, № 2.

Надійшло до редакції 19.02.02

В.І. Теремецький

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АПЕЛЯЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Апеляція (лат. *appellatio* – звернення, скарга) у буквальному розумінні означає звернення з промовою до будь-кого. Виникнення інституту апеляцій пов'язано з державами стародавньої Греції та Риму. Так, наприклад, у стародавньому Римі в період імперії судді були чиновниками держави і імператор мав право втручатися в їх дії. Клонотання з кримінальних справ, що надходили на ім'я імператора, називалися апеляцією. Апеляції вирішувалися або самим імператором, який змінював вирок або призначав для цього апеляційні суди.

Інститут апеляцій здавна відомий і в Україні, зокрема, його досить докладно було врегульовано у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» (1743), де апеляція визначалась як «правильне відкликання і перенесення з нижчого суду до вищого справи сторін, що судяться, коли одна якась із них вважала себе скривдженою вирок, винесеним у її справі в цьому нижчому суді» [1, с. 131].

Як універсальний спосіб оскарження судових вироків та інших рішень, що не вибрали законної сили, апеляція набула законодавчого закріплення в Статуті кримінального судочинства Російської імперії (далі – СКС) 1864 р. і деякий час застосовувалась у судочинстві України після проголошення нею незалежності в 1917 р. Згодом, у радянській період, відповідно до п.2 Декрету Ради Народних Комісарів № 1 «О суде» від 22 листопада (5 грудня) 1917 р. інститут апеляції припинив своє існування, а натомість було введено інститут касації, що за змістом суттєво відрізнявся від однойменного інституту європейського та світового процесуального законодавства.

До останнього часу радянське, а відповідно і українське кримінальне судочинство, не знало інституту апеляційного оскарження. У нашій державі був створений особливий тип касації, що поєднував риси класичної касації й апеляційного порядку перегляду: касація була пов'язана з перевіркою доведеності фактичних обставин справи, ревізійним порядком і правом змінювати вирок не тільки у зв'язку з неправильним застосуванням матеріального і процесуального права, але і у зв'язку з неправильним установленням фактичних обставин справи, можливістю викликати зацікавлених суб'єктів для дачі пояснень (які не мали процесуального значення), використовувати додатково представлені матеріали.

Інститут апеляції, як один із універсальних засобів оскарження судових рішень, вже давно знайшов своє втілення у кримінальному судочинстві багатьох